

PATER VINCENT GAUTIER S. J. (1827-1903)

In Vol. 90, pp. 29-48 van *Bulletin de la Société Royale de Botanique de Belgique* (november 1957) publiceerden we over Pater Gautier enkele biografische bijzonderheden in verband met zijn invloed op, en zijn betrekking met de beroemde Antwerpse mikrograaf en diatomist Henri van Heurck (1838-1909).

Gautier is tot einde 1957 een totaal vergeten en onbekende figuur in de geschiedenis van de biologie in België geweest, en de bondige levensbeschrijving die in voornoemde publikatie verscheen, hebben we moeten opstellen aan de hand van enkele nota's, die ons werden bezorgd door het Onze Lieve Vrouw-Kollege en Sint Ignatius-Hogeschool te Antwerpen.

Het archief van de Noordbelgische provincie van de Sociëteit van Jezus te Brussel heeft ons later alles ter hand gesteld wat in die instelling over Gautier te vinden is, en, met die gegevens kunnen we nu van die wondere man een korte samenhangende biografie opstellen.

Vincent Gautier werd geboren te Soignies op 27 december 1827.

Zijn ouders, Vincent Gautier en Rosalie Gilmant, hadden een zeer kroostrijk gezin, want in 1846 had de jonge Vincent drie broers en vier zusters.

Hij studeerde humaniora aan het bisschoppelijk kollege te Soignies. Op 25 september 1846 begon hij zijn noviciaat te Drongen, waar hij twee jaar later zijn juvenaat en klassieke studiën heeft voltooid.

Van 1850 tot 1852 verblijft hij te Namen om de filozofie te volgen.

Na een tweejarig professoraat te Doornik (1852-1853) en te Luik (1853-1854) komt hij voor de eerste maal naar Antwerpen, in 1854, naar het pas gestichte Sint Ignatius-Instituut. De jezuïeten, die te Antwerpen onder het Oostenrijkse bestuur in 1773 hun aktiviteit hadden moeten schorsen, zijn er in 1835 teruggekeerd. In 1840 hebben ze in de Keizerstraat een kollege voor oudere humaniora ingericht ;

in 1852 konden ze opnieuw beschikken over een gedeelte van hun oud professiehuis, waar ze in de loop van dat jaar nog, het Sint Ignatius-Instituut voor moderne humaniora hebben geopend.

Pater Gautier gaf er van 1854 tot 1858 de leergangen in de scheikunde en de natuurwetenschappen, Eveneens onderwees hij in 1854-1855 de wiskunde in het kollege van de Keizerstraat.

Het is in Sint Ignatius dat Henri van Heurck, als zestienjarige student van 1855 tot ongeveer 1858, zijn middelbaar onderwijs heeft voltooid, en het zijn de lessen van Pater Gautier geweest die op hem een blijvende invloed hebben uitgeoefend, want in 1881 verklaart van Heurck nog : « Nous devons à ce savant naturaliste nos premières connaissances sur les diatomées qu'il nous fit connaître il y a plus de vingt-cinq ans ».

En, als in 1858 van Heurck, met de medewerking van Jan Ignaas de Beucker (1827-1906) de *Antwerpsche analytische Flora* uitgaf ten gerieve van de leden van het pas gestichte Antwerpsch Kruidkundig Genootschap waarvan de Beucker directeur, en van Heurck vice-president-professor werd, dan was het weerom Pater Gautier die hen met raad en daad bijstond voor het opstellen van hun manuscript.

Van 1858 tot 1862 verbleef Pater Gautier te Leuven voor de studie der theologie, en het is aldaar dat hij op 10 september 1861 tot priester werd gewijd. Zoals overal waar hij verblijf hield, is hij ook te Leuven begonnen de omgeving stelselmatig af te zoeken op fanerogamisch en kryptogamisch gebied, en die zwerftochten hebben hem in staat gesteld nogmaals doeltreffend te helpen bij het opstellen van de *Prodrôme de la Flore du Brabant* die van Heurck met de medewerking van Alfred Wesmael in 1861 te Leuven heeft gepubliceerd.

De jaren 1862-1863 brengt Gautier door te Drongen, waar hij zijn derde proefjaar voltooit.

Hij keert terug naar Antwerpen in 1863-1864, waar hij, in Sint Ignatius ekonoom wordt benoemd en leraar in de fysika, de scheikunde en de natuurlijke historie. Op 2 februari 1864 doet hij alhier zijn plechtige professie.

Ondertussen werd in 1862 in Sint Ignatius, door toedoen van de geleerde Pater Eugène Lafont, een museum voor warenkunde ingericht.

In 1864-1867 vinden we Pater Gautier weer te Namen, waar hij voor de jezuïeten-studenten in de filozofie, de scheikunde en de mi-

neralogie doceert. Meteen is hij er konservator van het mineralogisch museum.

In 1867 verhuisde het filosofaat van Namen naar Leuven, en Pater Gautier werd aldaar van 1867 tot 1868 professor in de scheikunde, de natuurwetenschappen en konservator van het mineralogisch museum.

In 1868 komt Gautier voor de derde maal naar Sint Ignatius te Antwerpen. En ditmaal zal hij er, zonder onderbreking twaalf jaar lang, blijven tot in 1881. Hij is leraar in de wiskunde, de fysika, de scheikunde, de natuurwetenschappen en de mechanika. Bovendien heeft hij het ambt van konservator van het natuurhistorisch museum, een instelling die, zoals we reeds hebben gemeld, in 1862 werd gesticht door Pater Eugène Lafont als museum voor warenkunde.

Het is ook tijdens die twaalf jaren dat Pater Gautier zijn vroegere vriendschapsbetrekkingen heeft hervat met Henri van Heurck, die, omstreeks 1869, zich zeer intensief is gaan wijden aan de diatomeeënstudie. In 1878 heeft Gautier de helft van al zijn diatomeeënvangsten (verschillende honderdtallen), die hij gedurende meer dan een kwart eeuw lang in alle streken van België had verzameld, aan van Heurck geschonken. Die diatomeeën hadden voor van Heurck een buitengewoon wetenschappelijke waarde, omdat ze, zonder uitzondering, in België waren gevonden.

Dit kostbare vergelijkingsmateriaal heeft van Heurck, bij het opstellen van zijn *Synopsis des Diatomées de Belgique* in 1880-1885 onschatbare diensten bewezen.

Van 1881 tot 1884 verbleef Pater Gautier te Brussel in het internaat, waar hij de functies van boekhouder, predikant en biechtvader waarnam. In 1883-1884 was hij ook ekonoom.

Van 1884 tot 1893 was hij in het kollege van Doornik predikant en bibliekaris (tot in 1887) en geestelijke vader der kommunitet vanaf 1886.

Van 1893 tot 1903 verbleef hij te Aarlen. In zijn laatste levensjaren leed hij aan hartstoornissen en zwaar oedeem in de benen. Hij stierf na een hevige griepaanval op 4 februari 1903.

Over het wetenschappelijk werk van Pater Gautier zegt het *Necrologium* der jezuiten het volgende : (cfr. Litterae Annuae Provinciae Belgicae Societatis Iesu, ab anno 1901-02 ad annum 1906-07, pp. 247 sq.)

« Tanta donatus erat ingenuitate atque modestia, ut maximo studio

vitaret quidquid consuetum morem vel minimum excederet. Constat ipsum totum vitae suae cursum unice direxisse ad maiorem Dei gloriam procurandam, posthabito omni alio respectu proprii honoris aut commodi. Amabat nesciri. Ita, quamvis plurimas conguessisset annotationes in rem botanicam (quam scientiam prae ceteris quas docuerat diligebat), nihil unquam voluit prelo subicere, sed eas maluit aliis prodesse, qui interdum eius inventa quasi sibi propria in lucem protulerunt. »

En nog verder zegt dan ditzelfde necrologium :

« Compositus ordinatusque in omnibus, etiam in distribuendis horis liberis ordinem sibi statuerat inviolabilem. Sic, ut alia taceam, certa diei hora videbatur in hortum descendere, ..., ante florum areolas gradum sistens quasi in extasim rapi; tum rursus in cubiculum regredi, et, cum musicae artis non imperitus, hac etiam industria laudes divinas celebrare satageret, certo cotidie temporis momento tibia aliquid modulari. »

Wat zo ongeveer wil zeggen :

« Hij was zo nederig en eenvoudig dat hij alles vermeed wat de gewone levenswandel te buiten ging. Zijn gans bestaan heeft hij geofferd voor Gods grotere glorie met totale verwaarlozing van alles wat hem eerbewijs of persoonlijke voldoening had kunnen schenken. Hij verkoos volkomen onbekend te blijven, en het is alzo dat, niettegenstaande zijn waardevolle bijdragen in de plantkunde, wetenschap die hij boven alle andere liefhad, hij nooit iets heeft gepubliceerd en ook nooit heeft toegelaten dat zijn bijdragen in die wetenschap door anderen als eigen werk werden bekend gemaakt.

Hij was regelmatig en geordend in al zijn daden. Voor zijn vrije uren had hij zelfs een strikte regeling. Zo bij voorbeeld : op een bepaald oogenblik kon men hem naar de tuin zien afdalen en, als in zielsverrukking, vóór een bloemperk zien stilstaan en daarna naar zijn cel teruggaan, waar hij, zonder specifiek muzikale begaafdheden te bezitten, toch zijn uiterste best deed om Gods glorie te eren door fluitspel. »

We hebben vruchteloos getracht nog een en ander terug te vinden van Pater Gautier's aktiviteit als mikrograaf en diatomist gedurende de jaren die hij in Antwerpen doorbracht. Opsporingen werden gedaan in Onze Lieve Vrouw-Kollege en in Sint Ignatius; de paters van de kommunauteit werden ondervraagd en er is even vruchteloos

gezocht naar de mikroskoop waarmee Gautier heeft gewerkt, en men heeft niets teruggevonden van zijn belangrijke diatomeeënverzamelingen. Ook bezit men van hem geen enkele wetenschappelijke verhandeling, zij het gedrukt of in manuscript.

Opzoekingen die we deden in de ledenlijsten van wetenschappelijke verenigingen laten toe te verklaren dat Gautier nooit lid was van het Antwerpsch Kruidkundig Genootschap, noch van de Société Phytologique et Micrographique de Belgique te Antwerpen, en evenmin van de Société Royale de Botanique de Belgique en de Société Belge de Microscopie te Brussel.

Henri van Heurck heeft, in de loop der jaren, herhaaldelijk zijn grote waardering voor zijn oud-professor en vriend uitgedrukt. Uit de briefwisseling van van Heurck met zijn kollega's-diatomisten J. Kinker te Amsterdam en Eugen Weissflog te Dresden vernemen we dat Pater Gautier een meester was in het reinigen van zijn diatomeeënvangsten, en dit zonder scheikundige reagentia. Met een eindeloos geduld slaagde hij erin de diatomeeën te zuiveren en af te zonderen door ontelbare dekantaties in water.

Die oprechte waardering is nog tot uiting gekomen zes jaar na Gautier's dood toen Van Heurck, enkele maanden vóór zijn overlijden (13 maart 1909) het manuscript opstelde van de diatomeeën der Belgische Zuidpoolexpeditie van de Belgica in 1897-1899. Aan twee nieuwe diatomeeën van het genus *Cocconeis* geeft hij de naam van Gautier. Hij zegt : « Nous dédions cette belle forme à la mémoire du très savant diatomiste le P. Gautier qui, dans notre jeunesse, nous initia à l'étude des diatomées dont il s'est occupé toute sa vie. »

Pater Gautier was in zijn tijd een der beste floristen van België, hij is tevens in ons land de nestor van de diatomeeënstudie geweest.

Schier een jaar lang hebben we t'allen kante naar een portret van Gautier gezocht, en uiteindelijk is er een in ons bezit gekomen dat gevonden werd in het archief van de Noordbelgische provincie van de Sociëteit van Jezus te Brussel; het staat op een bidprentje; een tamelijk goede vergrote reproductie ervan werd gepubliceerd in fig. 3 van onze biografie over Henri van Heurck in 1959 (zie bibliografie).

En tot slot, nog een opmerking. Al de jaartallen die in deze studie worden opgegeven met betrekking op Gautier's verschillende verplaatsingen zijn geen kalenderjaartallen, maar schooljaren of studie-jaren. Bijvoorbeeld : 1854-1858 betekent vanaf het schooljaar 54-55

tot en met het schooljaar 57-58, praktisch gezien, vanaf september 1854 tot september 1858.

De dokumentatie waarover we konden beschikken bij het opstellen van deze studie, werd ons hoofdzakelijk bezorgd door de eerwaarde paters jezuiten. Bijzondere dank zijn wij verschuldigd aan wijlen Professor Dr. J. Van Mierlo en bibliothekaris P. Poukens van Onze Lieve Vrouw-Kollege te Antwerpen; aan Pater Croonenbergs, rector van Sint Ignatius-Hogeschool en Pater Karel van Isacker, archivaris van die Hogeschool te Antwerpen; aan Pater A. Snoek, provinciaal der jezuitenorde te Brussel en Pater L. Dumoulin, sekretaris-archivaris van de Noordbelgische provincie van de Societeit van Jezus te Brussel.

Ed. Frison.

BIBLIOGRAFIE

- Henri van Heurck en J. I. De Beucker. **Antwerpsche Analytische Flora**. Eerste deel, Antwerpen, 1861, Wed. Jos. Van Ishoven.
- Henri van Heurck et Alfred Wesmael. **Prodrôme de la Flore du Brabant**, Louvain, 1861, C. J. Fonteyn.
- Henri van Heurck. **Synopsis des Diatomées de Belgique**. Texte. Anvers, 1885, édité par l'Auteur.
- Expédition antarctique belge. **Résultats du Voyage du S. Y. Belgica en 1897-1899** sous le commandement de A. de Gerlache de Gomery. Rapports scientifiques publiés aux frais du Gouvernement Belge sous la direction de la Commission de la Belgica. Botanique. - Diatomées par Henri van Heurck, Directeur du Jardin Botanique d'Anvers. Anvers, 1909, J. E. Buschmann.
- Ed. Frison. **Un diatomiste belge inconnu. Le Père Vincent Gautier S. J.** (24 décembre 1827 - 4 février 1903) - **Ses relations avec, et son influence sur Henri van Heurck**. - Contribution à l'histoire de la cryptogamie en Belgique au XIXième siècle. Bull. Soc. Roy. de Bot. de Belgique. Tome 90. P. 29 (novembre 1957).
- Ed. Frison. **Henri Ferdinand van Heurck, 1838-1909. Sa Vie, son Œuvre**, 1959. Mededeling n° 111 van het Rijksmuseum voor de Geschiedenis der Natuurwetenschappen te Leiden.

RESUME.

Le Père Vincent Gautier S. J., éminent savant et zélé botaniste, est resté jusqu'en 1957 totalement inconnu dans l'histoire des sciences biologiques en Belgique au cours du siècle passé.

Le célèbre micrographe-diatomiste anversois Henri van Heurck, doit à son professeur, le Père Gautier, ses premières leçons méthodiques en sciences naturelles. Gautier a été le premier en Belgique à s'adonner durant toute sa vie à l'étude des diatomées, et c'est grâce aux innombrables récoltes de ces organismes, faites sur tout le territoire belge durant plus d'un quart de siècle, et dont il a cédé la moitié à van Heurck en 1878, que ce dernier a pu mener à bonne fin son célèbre **Synopsis des Diatomées de Belgique**, paru en 1885.

On ne connaît de Gautier aucune publication scientifique imprimée ou manuscrite, on ne retrouve plus trace de ses riches collections de diatomées.